

MISSZIÓI LAPOK.

(KÜLMISSZIÓ.)

Evangélikus egyházi, bel- és külmissziói havi folyóirat.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön, evangélikus lelkész,

Ágfalva (Sopronmegye),

kihez a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

Előfizetési ár egész évre 5 korona.

Egyes szám ára 50 fillér.

Hirdetések egyezés szerint számíttatnak.

„Igaz ez a beszéd, és akarom, hogy ezeket erősítsed, hogy igyekezzenek jó cselekedetekkel előljárni azok, akik Istenben hívökké lettek. Ezek jók és hasznosak az embereknek; a balgatag vitatkozásokat azonban és a nemzetségekről való tudakozásokat, és a civakodást és a törvényt felől való harcokat kerüld; mert haszontalanok és hiábavalók. Az eretnek embert egy vagy két intés után kerüld; tudván, hogy az ilyen romlott, és vétkezik, önmaga is kárhoztatván magát.“ Tit. 3, 8—11.

Szakaszunkat megelőzőleg az apostol ama fenséges célról beszélt, melynek elérése minden keresztényre nézve a legfőbb boldogság. Az örök életnek reménysége vallásunk magasztos követeléseinek egyedüli ellenértéke. Földi életében az embert erényeiért sokszor szenvedés éri, de ez ne csüggesze el, hanem ellenkezőleg tekintetét az örök jutalomra irányítsa. Így aztán a hívő keresztény rossz sorsban is örömmel haladhat Istennek tetsző ösvényen, biztosan reménylven, hogy örököse fog lenni az örök életnek. A cél, melyet az apostol hivei elé állit, nem csalóka árny, melynek semmi reális alapja nincsen. *Igaz ez a beszéd.* Mily jól esik ily meggyőződésteljes hang korunk kételkedései között! Bizonyosan nem maradt el hatása a krétaikra sem. Hogy Isten igéjének hirdetése ma oly kevés eredménnyel jár, annak oka nem kis mértékben abban is rejlik, hogy hitünknek igazságait sokszor bizony úgy tüntetjük fel, mint amelyek vitatkozásoknak tárgyai, vagy épenséggel azt a látszatot keltjük, mintha valótlan dolgokat hirdetnénk. A kereszténységet realitásnak kell hallgatóink elé állítani, még pedig oly realitásnak, amely jelentékeny, hatásos, erőteljes. Mutassuk meg, hogy a hit nagyhatalom a szellemnek birodalmában s első tényező az emberi

jólét munkálásában — főleg, ami az örök életet illeti. Pál apostol is azt akarta, hogy Titus ezeket erősítse, nem ok nélkül, hanem abban a biztos tudatban, hogy csakis azok járhatnak elől jó cselekedetekkel, akik, Istenben hívökké lettek. Az erkölcsiségnek nélkülözhetetlen alapja a hit. Ez gondolkodóba ejtheti azokat, kik Krisztus tanában maradandó értékűnek csak az erkölcsi igazságokat tekintik, míg hitbeli nyilatkozatait szeretnék tőle elvitatni. A morál nem helyettesítheti a vallást, de nem is meríti ki ennek fogalmát; mert bármily tökélyre emelkedjék is az ember, hit nélkül minden tettének rúgója az önzés lévén, keresztény értelemben vett jócselekedetet nem mutathat fel. — Napjainkban mindent utilitarisztikus szempontból tekintenek. De az apostol hirdette tanok e tekintetben is helyt állnak. Maga Pál mondja, hogy *ezek jók és hasznosak az embereknek*, míg ellenben a balgató vitatkozásokról s a nemzetségekről való tudakozásokról, a civakodásról s a törvény felől való harcokról ezt nem állíthatja: ezek hasztalanok és károsak. E helyből megtudjuk, hogy már időszámításunk első századában is merültek fel olyan kérdések, melyek nézeteltérésre, megvitatásra, esetleg szakadásra szolgáltatott okot. Már nyomát találjuk a gnoszticizmusnak, nem ugyan a későbbi nagy rendszereknek, de igenis olyannak, mely a zsidó-keresztények körében pogány elmélkedésekkel rontotta meg a kijelentésnek vallását. Azután nem szüntek még meg a törvény felől való harcok sem, melyek annak idején az apostolokat is gyűlésre hozták össze. A kereszténység ellen felhozott érvek mindig ugyanazok. Ma sem mások mint Celzius idejében. Ezen nincs is mit csodálkoznunk. Bizony már azok a régi ellenségek is összehordtak mindent, amivel Krisztus vallásának ártani véltek, mert lételők forgott kockán. A modern materialisták, atheisták és monisták azok állításainak csak interpretorai. S ez vigasztalhat, mert amint azok felett győzedelmeskedett a Galileai, ezek sem bírnak vele. A kereszténység nagyhatalom, előtte minden, ami pogányias, romba dől. Bekövetkezik ez magától, minden mi harcolásunk nélkül. Azért helyesen cselekszünk, ha követjük az apostol utasítását: *Az eretnek embert egy vagy két intés után kerülld.* Vitatkozásokkal, tudományos fejtegetésekkel nem érünk célt. A vallási igazságokat nem lehet bizonyítani, mivel fenségesebbek, hogysen az ész által felfoghatókká lehetnének. Aki meg akar

győződni Isten kegyelméről, annak ezt saját magán kell tapasztalnia. Próbát tehetünk ugyan, jó utra téríthetjük-e még a megtévelyedettet. De ha egy-két kísérlet után ez nem sikerül, ne bolygassuk többé az ügyet. De ne is ítéljük el az eretneket. Igaz, hogy az ilyen ember romlott és vétkezik, de hogy mi azért kárhoztassuk, arra nem vagyunk hivatva. Ha valamikor, akkor ily esetben bizzuk az ítéletet az igazságos Istenre, ki a cselekedetek szerint fizet meg az embereknek.

Nagy kérdésekre felel e szakaszban az apostol s feleletei az isteni háztartásba való mély bepillantásról tanuskodnak. Szivleljük meg azért az itt megismert apostoli intéseket; korunk viszonyai között csak áldással járhat, ha követjük Pálnak tanácsait.

S. J.

Kálvin János.

Irta: Stettner Gyula esperes.*)

Mennyire érdeklődött a reformált egyház magyar hazánkban a mi evang. egyházunk ünneplése iránt, mikor ezelőtt huszonhat évvel dr. Luther Márton születésének négyszázados évfordulóját egyházainkban, iskoláinkban hazaszerte megünnepeltük, arról számot adni nem tudnék. A mi ünneplésünkben való részvétel a reformált egyházban valami szembetűnő nem volt. Azt azonban tudjuk, hogy a reformátusok velünk együtt évenként október 31-ét tartják meg mint a reformáció emlékünnepét. Pedig lehetetlen ezt a napot ünnepnapul megülni dr. Luther Mártonra való kegyeletes visszaemlékezés nélkül. Ha másért nem, már csak ezért is mondhatjuk: Él a mi Luther Mártonunk a reformált egyházban is!

Megünnepelte ez évi július első hetében a reformált egyház Kálvin János születésének négyszázados évfordulóját. Született 1509. július 10-én. Genfben volt az ünnepélyességnek gócpontja Amikor olvastuk az ott lefolyt fényes és nagyszerű ünnepélyességek leírását, mint sereglettek össze nemesak Európa országaiból mindenünnen a reformált és vele rokon egyházak és felekezetek képviselői nem egyenként, hanem százanként, hogy ökumenikus jellegű gyülekezetté tömörülve *egy* szívet-lelékkel mutassák be a tisztelet és hála áldozatát a nagy férfi emlékének, aki az Isten igéjében ismerve fel az egyházat és társadalmat átalakító, megújító és szilárd alapokra helyező hatalmat, isteni küldetésének tudatában rendíthetlen bátorsággal és bámulatos eredménnyel szembeszállt a sötétség hatalmasságaival minden téren: azt hihettük volna, hogy alig maradhatott, aki másutt vagy otthon is ünnepeljen. Pedig nemesak Genfben ünnepelt akkor a református egyház. Meg-

*) A vasi felső egyházmegyei papiértekezet 1909. évi november 5-én tartott ülése alkalmával felolvasott értekezés.

emlékeztek hálaadással, dicsérettel minden református templomban, iskolában hazánkban is a sok és nagy áldásról, amelyet Isten kegyelme a keresztyén egyházra árasztott ama „választott edénye“ Kálvin János által.

A mi magyarhoni ág. hitv. ev. egyházunk, bár teljesen képviselet nélkül nem maradt Genfben sem, mégis eléggé hidegen viselkedett a reformált egyház lelkes ünneplésével szemben. Talán lehetett volna kissé jobban is felmelegednünk anélkül, „hogya azt, ami nálunk vagyona“ megtagadtuk volna.*)

Egyébiránt igenis élénk emlékezetünkben van, miképen egy ref. theol. tanár (Zoványi Jenő dr.) Kálvin lekicsinylését találta alkalmas eszköznek az ünnepi hangulat előkészítésére, felkeltésére. Felfogása szerint Kálvin meg sem érdemli, hogy a reformátorok sorában említették. Kár volt, hogy a mi ág. hitv. ev. egyet. theol. akadémiánk tanárai keltek a hevesen megtámadott tanárnak védelmére, mintha a tanítási szabadságon esett volna sérelem. Ha volt sérelem, hagyták volna a megtorlást inkább a ref. tanárságra. Az sokkal hatásosabb lett volna. Mert így könnyen azt vélhetné valaki, hogy a lutheránus tanárság a tanszabadság védelmének ürügye alatt csak azért fogta pártját a ref. tanárnak, mivel ő inkább mi felénk hajlik.

Sajátságos ellenképét látjuk ennek, midőn egy Vágújhelyen tartott értekezlet alkalmával, épen a genfi ünnepek napjaiban, egy lutheránus pap Maliarik János társai körében Kálvint annyira dicsőítette, hogy paptársai ezt megsokalták és felhívták őt, egészítse ki dolgozatát az érem másik oldalának is feltüntetésével és szolgáltasson igazságot Luthernek is. Ő azonban ezt tenni nem volt hajlandó, amiért azután azzal büntették, hogy dolgozatának kinyomatását mellőzték. (Evang. Őrálló 37. sz.)

A magam részéről vallhatom, hogy oly bámulattal párosult tisztelettel azelőtt soha nem adóztam Kálvin János emlékének, mint a milyent épen a jubileum alkalmából megjelent irodalmi termékek, amennyiben azokkal megismerkedhettem, felköltöttek bennem; de viszont ugyan ezekből a forrásokból merítettem annál bensőbb szeretetet a mi ág. hitv. evangélikus egyházunk iránt.

Luther kartársa, a nálánál alig két hónappal fiatalab Zwingli Ulrik már 1516-ban mint einsziedelni pap, látva a bucsujárók tódulását a csodatevő Máriaképhez, hirdetni kezdte a népnek, hogy a Krisztushoz forduljon imáival, mint egyedüli megváltónkhoz, nem pedig Máriához. Az 1519-diki ujév napján kezdte működését mint zürichi pap teljesen az evangéliom szellemében. Luthernek egyik-másik iratát akkor már ismerte ugyan; de tőle teljesen függetlenül alakult vallási meggyőződése a Szentírás tanulma-

**) Természetes, hogy mi dr. Luther Mártont tartjuk az Ur által az egyház javítására küldött igazi reformátornak s az általa véghezvitt egyházjavítást az igazi reformációnak s mindig csak fájó szívvel gondolunk azon szakadásra, melyet Zwingli és Kálvin a Szentírástól eltérő tanok hirdetésével a Luther által megindított s eleinte egységes mederben folyó reformációi műben előidéztek. Mindamellét az érdemet — nagy tévedései s gyarlóságai dacára — Kálvin Jánostól sem tagadhatjuk meg s ez indokolja, hogy ezen ág. h. ev. egyházunk egyik legkiválóbb jelenkori theologusától rendelkezésünkre bocsátott cikket közöljük. Ugy érezzük, hogy ez is közelebb hozza szívünkhöz — dr. Luther Mártont.

nyozása folytán. Ő Luthetünknel sokkal gyorsabban és határozottabban lett abban bizonyossá, hogy Rómával teljesen szakítani kell; Rómával kiegyezésnek nincsen helye; ezért is kimélet nélkül kiirtandónak látott a keresztyén egyházból mindent, amit a Szentírásból igazolni nem lehetett.

Luthernek Zwinglivel *egyszer* volt személyes találkozása, még pedig az 1529. évi október havának első napjaiban Marburgban, Fülöp hesseni tartománygróf indítására. Nem szívesen ment oda Luther. Az Ur vacsorájára vonatkozó eltérő felfogások már annyira ki voltak élesítve, hogy azoknak kiegyeztetésére alig lehetett remény. Luther magáról meg volt győződve afelől, hogy neki az eddig elfoglalt álláspontjáról meghátrálnia nem szabad, engednie nem lehet. Előzőleg kiérezhette már azt is, hogy Fülöp inkább Zwingli részére hajlik, mint az ő részére. Az sem kerülhette el figyelmét, hogy az egyeztetési törekvésnek rugója nem annyira vallási, mint inkább politikai érdek, sőt talán kizárólag csak az. Ő pedig — Luther — a vallásiakat a politikai dolgokkal összeelegyíteni sehogy sem akarta. Annyival is érthetőbb az a merev álláspont, melyet a marburgi colloquium alkalmával elfoglalt.

A marburgi colloquium idejében *Kálvin János* 20 éves ifju volt. Atyja a noyoni püspök titkára és keresett ügyvéd, a környékbeli előkelőbb családoknak kedvelt embere, fiát Jánost ezek rangjának megfelelő nevelésben részesítette. Az urfiak társaságában tanult a fiu, részt is vett játékaikban, mulatságaikban; de kötelességérzete mindig idejében visszazólitotta őt a tanuláshoz. Társait is figyelmeztette és ha szavát nem fogadták, bepanaszolta szüleiknél. El is nevezték ezért társai „Accusativus“-nak.

Ily társaságban Kálvin már gyermekkorában finom társadalmi viselkedéshez szokott; alighanem már innen hozta magával azt az előkelő modort, mely őt későbbi éveiben is jellemezte. Ő mindig és mindenütt gondosan ruházkodva jelent meg. Öltözetén egy porszemet meg nem szenvedett.

Az urfiás nevelés folytatása azonban atyjának vagyoni viszonyaival nem állott arányban. A noyoni püspök a még alig 12 éves fiut atyja kérelmére a papi rendbe felvette és egy üresedésben levő papi állomás javadalmának élvezetébe helyezte. Két évvel később — egy járvány alkalmából — arra is megadta az engedélyt, hogy Noyont elhagyva, tartózkodjék bárhol tetszése szerint. A 14 éves ifju egyelőre Párisban folytatta theologiai tanulmányait, még pedig oly eredménnyel, hogy tanítóit bámulatra ragadta.

Atyja azonban ekkor előnyösebbnek gondolván lángelméjü fiának jövőjére nézve, ha a theologia helyett inkább a jogtudományt teszi tanulmányainak tárgyává, az engedelmes fiu előbb Orleansban, majd Bourgesban folytatta jogi tanulmányait, szintén oly fényes sikerrel, hogy 18 éves korában már mint „doctor juris honoris causa“ Párisba mehetett. Tanárai szintugy mint tanulótársai ő benne látták Franciaországnak jövőbeli legnagyobb és leghiresebb jogtudósát.

Itt találjuk Kálvint mint 20 éves ifjút. Az 1529-dik év volt atyja halálának éve. Forduló pont volt ez Kálvin életében. Csakis az apai kivánság kötötte őt jogi tanulmányaihoz. Ez a megkötöttség atyja elhunytával feloldódott. Kálvin ismét a theológiához tért vissza. Franciaországban és különösen Párisban, ahol Luther híres tételei annak idején élénk visszhangot keltettek volt, a reformációval rokonszenvező lelkek éppen akkor-tájban kezdtek jobban tömörülni. Gyülekezéseikben Kálvin is több ízben szónokolt. Beszédjét rendszeren e szavakkal zárta: „Ha Isten velünk, ki lehet ellenünk?”

Egy ily gyülekezés alkalmával ütött — ha szabad így szólanunk — Kálvin „megtérésének“ vagy ha inkább tetszik „ujjászületésének“ órája. Kálvin a maga tartózkodó modora szerint erről így nyilatkozik: „Rögtöni megtérés által fékezett meg engem az Isten és szívemet az ő igéje alá hajlitotta.“ Ettől az időponttól kezdve Kálvin a felől meg volt győződve, hogy ő azok sorába tartozik, a kiket Isten öröktől fogva kiválasztott és hogy egész életével az Isten dicsőségét kell szolgálnia, munkálnia.

Egy beszéd, melyet a bázeli származású Kop rektor 1531-ben Mind-szentek-napján nagy és előkelő közönség előtt tartott, melyben kissé burkoltan a reformáció alapelveit fejtegette és ajánlotta, nagy feltűnést okozott; és miután kitudódott, hogy a beszéd Kálvin tollából származott, mindkettejüknek, a beszéd szerzőjének és előadójának, Párisból menekülniök kellett. Egy évi lappangás után Kálvin visszatért ugyan Párisba, de a megújuló üldözések ismét menekülésre készítették. Bazelbe ment és itt írta: „Institutio religionis christianae“ című munkáját, a mely először 1536-ban latin nyelven jelent meg.

Maga Kálvin e művét még hatszor rendezte sajtó alá, mindannyiszor bővítve és átdolgozva. Terjedelme az 1559. évi kiadásnál az első kiadásnak ötszörösévé nőtte ki magát. De a bővítések és átdolgozások nem voltak módosítások. Lényegében a mű ugyanaz maradt, a mi eredetileg volt. Bővített kiadásaiban „a legnagyobbyszerű tudományos igazolása az evangélikus Augusztinizmusnak, telítve vallásos mélységgel és vas-következetességgel. Istennek feltétlen teljhatalmából és az embernek tőle való feltétlen függéséből következteti, hogy az Isten öröktől fogva meghatározott végzése szerint az emberiség egy része üdvösségre, másik része kárhozatra van teremtve.“ A kiválasztás Isten kegyelméből történik, az elkárhozás Isten akaratából. Ámbár Kálvin maga ettől az isteni végzéstől néhol megborzad és azt „*decretum horribile*“-nek nevezi, azért még sem enged belőle. Éretlen fecsegőknek mondja azokat, a kik ezt a tant megtámadni merik. Megengedjük, hogy ez a tan fatalizmusba, kétségbeesésbe, erkölcsi közönyösségbe viheti a lelket. De hogy mindezek szükségképeni következményei volnának Kálvin tanának, azt Kálvin maga és az ő követőinek egész serege életükkel megeáfolták. — „Az Ur vacsorájáról szóló tanban a Luther és Zwingli közti ellentétet Kálvin olyformán igyekszik közvetíteni, hogy a hívők az Isten jobbjára felmagasztalt Krisztusnak testét lelkileg de való-sággal élvezik.“ (Hase K.)

Az „Institutio“ kiadásával Kálvin ott állott kora theologusainak legelső sorában.

Alighanem igazuk van a reformált egyház tudósainak, ha azt állítják, hogy az „Institutio“-hoz fogható művet, szigorú következetesség, rendszeresség, határozottság, egyöntetűség és alaposág tekintetében a 16-ik század keresztyén egyházi irodalma felmutatni nem képes.

Hogy azonban ítélkezésünkben mások irányában igazságtalanok ne legyünk, tekintettel kell lennünk arra, hogy az „Institutio“ első megjelenésének éve 1536. Luther akkor 53 éves volt. Még a rákövetkező évben jelentek meg ugyan tőle a „schmalkaldeni cikkek“. De reformátori irodalmi munkásságának java már az egyháznak közkincese volt. Melancthon akkor 39 éves, már 15 évvel előbb, még a forrongás első idejében adta ki híressé vált hittanát „Loci communes verum theologicarum“ címmel. Az 1530. évi augsburgi birodalmi gyűlés alkalmából felolvasásra került „Confessio Augustana“, valamint annak „Apológiája“ akkor már hat éve közkézen forgott. Zwingli már 1531-ben vértett el a kappeli csatatéren. Reformátor elődeinek műveit tehát felhasználhatta és fel is használta a 27 éves Kálvin a saját művének megalkotásánál. Reformátor elődeivel összehasonlítva abban is előnyösebb volt helyzete, hogy — bár mint menekült — mégis nem mint az élet küzdőterén álló harcos volt kénytelen támadni, védekezni, hanem bizonyos csendesebb visszavonultságban fontolhatott meg mindent tudományosan képzett lelkében, a mit az elődök mint bajjal kiküzdött vívmányt rendelkezésére szolgáltatottak.

Nem oly értelemben vesszük ezt, mintha Kálvin eklektikus módjára böngészett volna innen is, onnan is. A másoktól szolgáltatott ércet megolvastotta a saját kohójában. Az ő saját hatalmas egyéniségének bélyege rajta van az ő teljes egyöntetű művén és annak minden részein.

Luthernek eleintén távolról sem volt eszében a Rómától való elszakadás. Csak egyes visszaélések megszüntetését sürgette, követelte. Lassanként jutott csak arra a meggyőződésre, hogy a Rómától való elszakadás elkerülhetetlen. Kálvin elejétől fogva ezt az álláspontot foglalta el: a Rómától való teljes függetlenség és vele szemben teljes önállóság álláspontját. Ezzel azonban nem mondunk valami gáncsolat az egyik, sem különös dicséretet a másik részre. 1536-ban, de sőt tiz-tizenöt évvel korábban Luther is már ezt az álláspontot foglalta el. Kálvin ugyyszólván másképp nem is cselekedhetett, mint hogy a Luther által kiküzdött pontra helyezkedett. De Kálvin teljes mértékben tudta is méltányolni Luther működését. Bár Lutherrel soha személyesen nem érintkezett, — mégis őt nevezte „szellemi atyjának“, — „a Krisztus kiváló apostolának“; Bullingerhez intézett levelében azt írja: „Luthert még akkor is a Krisztus szolgájának el fognám ismerni, ha engem szidalmakkal illetve.“ — De viszont Luther is nagyabecsülte Kálvint. Egyik nyilatkozása vonatkozással a marburgi colloquiumra és az Ur vacsorájáról folytatott vitákra a következő: „Kálvin bizonyára tudós és igaz ember (ein gelehrter und frommer Mann); ő reá bizhattam volna elejétől fogva ezt az

egész vitás ügyet. Ha Oekolampadius és Zwingli így nyilatkoztak volna, sohasem jutottunk volna ennyire vitatkozásainkkal.“

1536-ig Kálvin inkább a theoria embere volt. Ezután nyílt alkalma a gyakorlati életben is megvalósítania azt, a mit a szentírás alapján elméletileg egyéniségének sajátossága szerint isteni igazságnak ismerni megtanult volt. — Átmenetképen rövid időt Olaszországban töltött az evang. érzelmű Eszteri Renata, ferrárai hercegnő udvaránál, innen számüzetvén álnév alatt mégegyszer szülőföldjén megfordult családi ügyeinek rendezése végett, azután végképen bucsuzott hazájától oly szándékkal, hogy Bázelen vagy Strassburgban keressen állandó menedéket. Utaztában *Genf* városát is érintette.

(Vége következik.)

Németországi utazásom.

Irta: Scholtz Ödön.

(12. folytatás.)

Másnap, október 17-én reggel 7 órakor ragyogó szép idő mellett tovább utaztam *Worms*-ba. A vonat közvetlenül a Rajna partján halad tova, úgy hogy balfelől mindig a hatalmas folyam, jobbról pedig szép szőlődombok gyönyörködtetik a szemet. Worms felé kiszélesedik a völgy s a szőlőműveléshez gazdag földművelés is csatlakozik. Azonkívül a templomtornyokon felülemelkedő sok gyárkémény elárulja, hogy ismét az ipar hazájában vagyunk.

Dobogó szízzel hagytam el az új, kápolnaszerűen épült állomást, hogy a Kaiser Wilhelmstrasse-n át a Luthertérre érjek, ahol remekül gondozott parkban a világ legnagyobb reformációi emlékműve, az egész evangélikus kereszténység közadakozásából, közel fél millió márká költséggel 1868-ban emelt világhírű *Lutheremlékmű* áll. Az egész mű öt lépcsőmagasságu négyszegletű gránit alapzaton van elhelyezve, melynek mindegyik oldala 12'5 m. hosszú. Az alapzat négy szegletén a reformáció leghatalmasabb védőinek és előmozdítóinak éreszobrai állanak: elől balra Böles Frigyes, jobbra Fülöp hesszeni örgróf, hátul jobbra Melanhaton Fülöp, balra Reuchlin János. A négyszög első oldala szabad s bejáratul szolgál az emlékmű belsejébe, míg a többi három oldal közepén a reformáció történetében kiváló szerepet játszott városok jelképeül három női alak ül t. i. Augsburg a békepálmával, a gyászoló Magdeburg és a protestáló Speyer. Ezen körzetből emelkedik ki a tulajdonképeni Lutheremlék, melynek 5 m. magas alapzatán a reformáció négy előhírnöke: hátul balról jobbfelé a francia Waldus Péter és az angol Wiklef János, elől jobbról balfelé a cseh Huss János és az olasz Savonarola Hironymus foglal ülő alakban helyet. Luthernek közülök kiemelkedő óriási álló broncalakja 3'3 m. s az alapzattal együtt 8'5 m. magas. Égfelé irányított tekintete Istenbe vetett rendíthetetlen bizodalmat tükröz vissza, s jobb kezét a baljában tartott Bibliára téve, mintegy hirdeti, hogy

Isten igéje hitünk egyedüli kuforrása és zsinórmértéke. Alatta éretábián világhírű wormsi mondása olvasható: „Itt állok, nem tehetek másképpen, Isten engem úgy segítjen! Amen!“ Az alapzat négy oldalán pedig Luther életének legnevezetesebb momentumai láthatók domborműkivitelben. Elöl: Luther a wormsi birodalmi gyűlésen, 1521 április 17. és 18-án; jobbra: Luther két szin alatt osztja ki az urvaeserát s Luther esküvője; hátul: Luther kitüzi a 95 tételt a wittenbergi vártemplom ajtajára 1517 október 31-én; balra: Luther a Bibliát fordítja és Isten igéjét hirdeti. Ezenkívül a reformátor irataiból meritett aranymondások, a reformáció fő előmozdítóinak s védőinek arcképei s a hitjavítás mellett állást foglalt városok cimerei diszitik az emlékművet.

A wormsi Lutheremlék képe sok evangélikus házban látható, de így nem teszi azt a hatást mint eredetiben, mivel nagy kiterjedése és az alakok sokasága, valamint azoknak csoportosítása miatt nem alkalmas a képen való reprodukálásra. A valóságban azonban leirhatatlanul felemelő az emlékmű hatása. Ugy tűnik fel a szemlélő előtt, mintha a reformáció kora megelevenednék előtte, s mintha ennek nagy alakjai a föld méhéből kiemelkedve, tekintenének le reá, beszélnének vele. Az emlék úgy egészében mint részleteiben művészi mestermű, Rietschel Ernő drezdai szobrász utolsó és leghiresebb alkotása,*) melyet halála után tanítványai fejeztek be. Csaknem egy órát töltöttem az emlékművet környező ritka szép parkban, közel s távolról, minden oldalról és minden irányban megszemlélve a reformációnak ezen ércebe öntött jellemzését s alig tudtam tőle megválni, hogy a város néhány más nevezetességét is megtekintsem.

A hires dómtemplom felé indulva a *Heyl-udvar* mellett vezetett el utam, mely épület mint herrnsheimi báró Heil, német birodalmi gyűlési képviselő palotája, ama régi püspöki rezidencia helyén épült, amelyben az 1521-iki birodalmi gyűlés tartatott. A franciák kétszer, 1689. és 1794-ben teljesen lerombolták Worms-ot s akkor az említett s az első pusztítás után még egyszer felépült püspöki palota is a lángok martaléka lett. Így tehát az a terem, amelyben Luther a császár és a birodalmi gyűlés előtt védte oly hősiiesen az evangéliom igazságát nincs többé, de a hívő sziv azért érzi, hogy szent emlékü helyen halad el.

A Heyl udvar közelében fekvő, s Szent Péterről nevezett székes-egyház, (Skt. Petersdom) a meinzi és speyeri dómmal együtt Németország leghiresebb román stílű műemlékei közé tartozik. A 11. században épült s csak mintegy csodával határos módon menekült meg a franciák mindent elpusztító vandalizmusától. Mivel épen reuoválás alatt állt, belülről nem lehetett megtekinteni, azért mindjárt a közelében fekvő vándorlegények otthonába (Herberge zur Heimat) mentem. Lapomban már többször volt szó a németországi evang. egyház ezen áldásos belmissziói intézményéről, mely a munkát kereső vándorló kézműveslegényeknek nyújt csekély díj ellenében barátságos, tiszta, keresztény otthont, mindaddig, mig foglal-

*) Rietschel alkotása a világhírű weimári *Goethe és Schiller* emlékmű is.

kozáshoz jutnak, avagy újra tovább utaznak. A háziatya, ki az ilyen intézet vezetésére kiképzett diakónus, szívesen kalauzolt végig a házon s az egyes szobákban talált legények kedélyes hangulatáról lehetett következtetni, hogy valóban „otthoniasan“ érzik magukat. Az otthon 50 ágyra van berendezve s a különböző nagyságu szobákban 1—12 ágy van elhelyezve.

Közvetlenül a „Herberge zur Heimat“ mellett áll a baptisták háza, ezen falirattal: „Baptisten-Gemeinde“ s alatta: „Friede sei in diesem Hause.“ A háziatya elbeszélése szerint csak kevesen vannak, de igen buzgó, benső vallásos életet élnek. 1534-ben a wormsi birodalmi gyűlésen határozták el a baptisták (ujrakeresztelők) elleni hadjáratot, kik azért különös súlyt fektetnek itteni gyülekezetük fentartására s erősítésére. Egyébként Worms a világhírű katolikus dóm s két más kath. temploma dacára ma tulnyomóan protestáns város. Lakosainak száma körülbelül 37,500, kik közül 23,000 evangélikus, 12,000 katolikus és 2000 zsidó, míg a többi a kisebb szektákra, főképen a baptistákra esik. Az evangélikusok főtemploma a Dreifaltigkeitskirche, amelyben az 1881-ben épített remek orgonán s a szép ablakfestményeken kívül, különösen Seekatz mester híres festménye: „Luther a wormsi birodalmi gyűlésen“ ragadta meg figyelmemet. Ezenkívül evang. templomok még a Magnuskirche és a Friedrichskirche.

A kath. egyház *jövőjét* mutatja, két használaton kívül álló volt kath. templom, melyek közül az Andreaskirche most raktárul szolgál, a hatalmas Pauluskirche pedig, mely 1806-tól kezdve szintén dohány- és faraktár volt, 1880. óta gazdag muzeummá van berendezve. Kiváló értékű itt a történelem előtti korból s a római korszakból származó gazdag gyűjtemény, ugyszintén a középkori (renaissance) részlet, főképen pedig a *Lutherkönyvtár*, mely Luthernek s kortársainak több mint 500 sajátkezű levelét s más iratát tartalmazza, s melynek legértékesebb tárgya egy az oelsi hercegek részére 1540-ben pergamentre nyomtatott remek Luther-biblia, melyre a reformátor sajátkezűleg egy egész oldalnyi „ajánlatot“ irt s melyet Frigyes császár ajándékozott a muzeumnak. Midőn a protestáns ember egy volt kath. templomot ilyen célra lát felhasználni, önkénytelenül az a gondolat támad benne, hogy eljön az idő, midőn az összes katolikus templomokat ha nem épen evang. templomokká, legalább ilyen kulturpalotákká fogják átváltoztatni . . .

Az idő előrehaladván, még csak a város Rajna felőli oldalán maradt régi várfalakat tekintettem meg, melyeknek egyik részletén ma is látható azon kapu, a „Lutherpförtchen“, melyen át a *reformátor* Wormsból távozott*) — hogy a Luther-émlék mellett még egyszer elhaladva s egy utolsó pillantást vetve reá, tovább utazzak a Neckar s a Rajna összefolyásánál fekvő Mannheimba.

Mannheim arról nevezetes, hogy régi belvárosa sakktáblaszerűen épült s a házakat nem az utcák, hanem a betűsor alapján megjelölt háztömbök szerint számozzák, ami némi szokatlan színezetet kölcsönöz ugyan a városnak,

*) Egyesek szerint titokban elmenekült.

de másrészt egyhanguvá s unalmassá teszi azt, mivel a szemlélő mindég és minden irányban ugyanazon utcaalakulatokat látja. Közepén van az egy háztömbnyi területet elfoglaló Paradeplatz, a nagyterjedelmű belváros egyedüli disztere, melylyel szemben épült épen az új városház, melynek földszintjét — jó gyakorlati érzékkel — üzlethelyiségekül rendezik be. Mivel Mannheimban csak azért szálltam ki, mert Speyer felé innen ágazik ki a vonat, a rendelkezésemre álló néhány órát csupán a város külső képének megtekintésére fordítottam. Megnéztem a badeni nagyherceg vörös homokkőből épült palotáját, mely egyike Németország legnagyobb ilyenmü épületeinek; 450 szobát foglal magában, több mint 2000 ablakkal bir s gazdag gyűjteményeket tartalmaz. A belső várudvarban áll I. Vilmos császár szép lovaszobra, mely abban a helyzetben ábrázolja a birodalom megteremtőjét, a mint győzelmes háborúból haza tér. A nagyhercegi palota jól gondozott s a nyilvánosságnak átengedett óriási terjedelmű parkján áthaladva, a rajnahidon átmentem a tulsó parton fekvő s virágzó gyáripáráról hires Ludwigshafenbe. A villanyoskocsi, melybe felszálltam, tele volt diakonisszákkal, jeléül annak, hogy az irgalmas szeretet gyakorlására egész sereg munkaerő áll itt uz evang. egyháznak rendelkezésére. Visszatérve Mannheimba, a hirdető oszlopokon óriási plakátok tüntek szemembe, melyeken az ottani „Evang. Bund“ közölte a közönséggel, hogy október végétől november közepéig 100 mannheimi polgár közreműködésével s Frey berlini főrendező vezetése mellett naponként Herrig János hires „Luther“ című szindarabját fogják előadni a Friedrichspark nagytermében. „Az előadás célja — mondja a plakát — az, hogy az evangélikus hit jelentőségéről, mélységéről és áldásáról világos képet nyujtsunk s ezáltal a protestáns öntudatot emeljük és erősítsük. Egy személyiség sem vésődött be mélyebben evang. népünk szívébe, egy sincs bensőbben összeforrvá lélek- és szívvilágával, mint a nagy reformátor *dr. Luther Márton*. Azért nem lehet evang. népünknek elég sokszor megmutatni, hogy mi és ki volt Luther, hogyan küzdött és győzött, mire törekedett és mit ért el? Az aláírt rendező-bizottság névsorában ott szerepelt a város polgármestere is, dacára annak, hogy Mannheim 150,000 lakosa közül mintegy 43% katolikus. Ott tehát nem honos az az áltolerancia, mely nálunk az unos untalan hangoztatott felekezeti béke biztosítása végett nem egyszer gyáván lemond a protestáns érdekek érvényesítéséről, anélkül, hogy ezáltal az ellenfelet is türelemre indítaná . . .

Délre a Thomasbräu nevű elsőrendű vendéglőbe tértem be s csak összehasonlítás végett emlitem meg, hogy 1 márka 36 pfennigért (1 K 56 f) a következő ebédet kaptam: bableves, vesepecsenye két gombóccal, sertés-karaj krumplisalátával és szilvás leppény. Valjon mit kérnének ezért Budapesten? Pedig a hizlalt marhát és sertéseket jórészt tőlünk szállítják ki Németországba.

Amint kifelé mentem az állomásra, egy ház előtt, melyről később megtudtam, hogy szerkesztőség, óriási népcsődületet láttam. Odamentem, hogy megtudjam a tolongás okát s ime, a köpenick-i százados esete volt rövid távirat alakjában az ablakban kifüggesztve. Egy Voigt nevű berlini

suszter u. i. századosi uniformisba bujva magához ragadta egy a gyakorlatról tiszt nélkül hazatérő század vezetését, megszállta vele a köpenicki városházát s átadatta magának a polgármester által a város pénztárát. Képzeltető, hogy a mindenható porosz szoldateszknak ez a kijátszása milyen jóleső derűtséget keltett a kárörvendő sokaságban. Nem is volt azontúl utazásom végeztéig népszerűbb ember Németországon a köpenicki századosnál, kinek esetét zöldebbnél zöldebb fűzfaversekben s a legváltozatosabb komikus képeslevelezőlapokon dicsőítették.

A Kaiserring őszi virágoktól pompázó ültetvényei között, Németország egyik legszebb Bismarkszobra mellett elhaladva, értem ki az állomásra, s indultam tovább Speyer felé. Utközben azonban *Schwetzingenben* át kellett szállnom, hol a rendelkezésemre álló 3 órányi időt a világhírű, óriási kiterjedésű nagyhercegi kert megtekintésére fordítottam. Sajnos, terem nem engedi meg ezen a 18. század izlését visszatükröző, tavakban, szökőkutakban, szobrokban s különböző rendeltetésű építményekben bővelkedő, 47 hektár kiterjedésű kert leírását, mely még most az előrehaladt ösz dacára is vagy talán éppen az őszi hangulat miatt elragadóan szép volt.

Már alkonyodott mikor ismét vasutra ültem, hol a kocsiban újra ott volt a figyelmeztetés az egyedül utazó leányok részére, még pedig ezuttal balról „az evang. vasuti misszió“, jobbról pedig „a kath. leányokat védő egyesület“ részéről, mintegy jelképezve, hogy a két nagy keresztény egyház igen szépen megférhetne egymás mellett, ha csak egy versengés volna közöttük, az, hogy melyik tud több veszélyeztetett lelket megmenteni Isten országának. Az ut eleinte szép fenyesen utóbb pedig *Speyer* felé mezőségen át vezetett. Este lett, mire a vonat a rajnahidon áthaladva, az állomásba berobogott. Kilépve az állomásból, nagy parkba lépünk, melynek ősfái közül a homályban kísértetiesen emelkedik ég felé a híres speyeri dóm, mely nagyságra nézve Németország második temploma.

A speyeri dómot, melyet II. Konrád császár († 1039) a maga és utódjai részére mint temetkezési helyet alapított s mely az idők folyamán szintén sok viszontagságon ment át, I. Lajos bajor király 1845-től 1858-ig költséget nem kimélve s a leghiresebb művészek közreműködésével kívül belül renováltatta, úgy hogy az most a legteljesebb pompában diszlik. $\frac{3}{4}$ volt, mikor a vonattal érkezett több idegen társaságában beléptem a templomba, hol egy öreg, szakállas sekrestyés még vállalkozott vezetésünkre. A dóm belseje óriási méreteivel nagyszerű és felemelő hatást gyakorol. A világhírű freskókat, melyek az újabb művészet legértékesebb alkotásai közé tartoznak s főképen a messiási jóslatokat valamint Jézus születését s életének főbb eseményeit ábrázolják, már csak mécsvilágnál szemlélhettük. A dómból az első templomul épült s most remekül restaurált királyesarnokba szálltunk alá, hol a többek között Habsburgi Rudolf koporsója áll, onnan pedig a kriptába, hol 8 régi német császár — köztük Habsburgi Rudolf — és 3 császárné holtteteme nyugszik. A kriptá csak egy kis mécsessel megvilágítva, borzalmasan szép képet nyújtott. Vezetőnk visszafojtott hangon magyarázta az egyes holtakra vonatkozó adatokat, midőn egyszerre a háttérben

hatalmas tüszentés hallatszott, mintha egy évszázadok óta ott nyugvó felség tette volna. Amint megrettenve oda nézünk, hát egy a rég meghaltak lelki üdvéért imádkozó, térdepelő apáca volt

Felérkezve már a templom is teljesen besötétedett. Még csak az Afrikápolnát néztük meg, melyet IV. Henrik építtetett s melyben holtteste 5 éven át temetetlenül feküdt, míg II. Paschális pápa fel nem oldotta a rajta nyugvó egyházi átkot. Borzalmas idők ezen borzalmas emlékével szívenben menten a közeli evang. Szentháromságtemplom mellett fekvő mostani népiskolához, melynek padláshelyiségeiben tartották az 1350-től kezdve Speyerben lefolyt 29 birodalmi gyűlést, köztük az 1529-it is, melyen az evang. rendek és városok „protestáltak“ a hit- és lelkiösmereti kényszer ellen. Érdekes, hogy maga Speyer — mely csak az ágostai vallásbéke után szerepel mint tiszta luth. város — nem volt a protestálók között. Jelenleg a város 21,000 lakosának többsége katolikus.

Mivel másnap a város ellenkező végén fekvő főállomásról kellett elutaznom, az ezen állomás közelében fekvő „Engel“ vendéglőben szálltam meg, melynek közelében áll az 1529-i protestatio emlékére, emelt új *Protestationskirche*. A protestáns világ szégyenkezve érezte, hogy míg a világhírű kath. dóm évenként ezer meg ezer idegent vonz Speyerbe, addig a protestatio világtörténeti jelentőségét semmiféle emlék sem öröközte meg e helyen. Azért egy buzgó német protestáns körökből kibocsátott lelkes felhívás, hogy a protestatio helyén monumentális protestáns templom emeltessek, az egész világon visszhangra talált s 1890 szept. 19-én már letehettek hozzá az alapkövet. Az építés több mint egy millió márkába került, mely óriási összeg mind önkéntes adományokból gyűlt össze s a felszentelés fényes evangélikus ünnepségek között 1905-ben volt. Természetes, hogy még az este körüljártam a nagy szabad téren, szépen gondozott park közepén fekvő tiszta gót stilban, vakítóan fehér terméskőből épült monumentális templomot. Karsu, magas tornya büszkén mutat ég felé s ebben különbözik, az inkább nyomott benyomást gyakorló kath. dómtól. Reggel korán tovább kellvén utaznom, már 7 óra előtt felkértem az egyházfit a templom megmutatására. Belseje is felemelő hatású előkelő egyszerűségében. Legfőbb disze a II. Vilmos német császár által adományozott 5 óriási üvegfestésű oltári ablak. Maga az oltár egyszerű asztal, kereszt nélkül, mivel a bajor Pfalz protestáns gyülekezetei s így Speyer is inkább református jellegűek. A torony alatti főbejárat közepén Luther hatalmas ércszobra van felállítva. Érdekes, hogy a templomnak még nincs saját lelkésze, hanem a ref. és luth. templomok lelkészei tartanak benne egyelőre felváltva istentiszteletet. Mint az egyházfi beszélte, előtte való vasárnap is itt szentelték be a speyeri diakonissza anyaház 12 új nővérét.

8 órakor ritka szép őszi időben már továbbutaztam Heidelberg felé. Amint a főállomásról a Rajna melletti állomáshoz vitt a vonat, előttünk feküdt az egész városka, a házakból magasan kiemelkedő óriási templomával. Mintha ez a két templom a két egyházat akarná jellemezni. Az ősi dóm masszív épülete a kath. egyháznak régi tradícióján felépült kompakt erejét,

a protestáció emlékére épült evang. templom égető karsu alakja, az evang. egyház ifjai elevenségét, eget kérő lelkesedését s győzedelmi erejét jelképezte. Ilyenféle gondolatok foglalkoztattak, míg a vonat a már ismert Schwetzingen mellett elhaladva, a szép Neckar völgyben fekvő Heidelbergbe érkezett.

(Folytatása következik.)

Az orvosi misszióról.

A tübingeni missziói orvosi intézet felavatásával kapcsolatban, mely f. évi októberben ment végbe, megemlékszünk arról a hivatásról, mely a misszióval karöltve nagy és áldásos eredményekre van hivatva. Az első kísérlet evang. orvosi misszió létesítése érdekében a 17. századba nyulik vissza, de ez az orvosi tudomány akkori aránylag alacsony állásánál, valamint az uralkodó gyarmatpolitikai s gazdasági előítéleteknél fogva épen csak kísérlet maradt. A modern orvosi misszió fellendülése összeesik az orvosi tudomány terén tett korszakalkotó felfedezésekkel, melyek a fájdalom leküzdésére s az äthernek és kloroformnak operációk alkalmával elbódítás céljából való használatára nézve tétettek, s az első missziói orvos az amerikai származású Kinában működő Dr. Parker volt. Ez első szabadsága idejében, 1841-ben, Edinburgban megalapította az első európai orvosi missziói társulatot, mely 1858-ban ugyanott poliklinikát létesített, mely a nagy felfedező és missziói orvos emlékére, „Livingstone-Memorial“ nevet kapott. Ebből az intézetből 1908-ig közel 200 missziói orvos került ki. Az edinburgit 1878-ban a londoni orvosi missziói társulat követte, mely az ifju orvosokat, megállott szigorlat után, a missziói szolgálatra még külön is kiképezi. 1880 óta Londonban két olyan intézet is létezik, melyekben India elzárt női számára missziói orvosnőket képeznek ki. Ami azonban a missziói orvosnők kiküldését illeti, az amerikaiak ebben is megelőzték az angolokat (1860), jól lehet e kiküldetés nem orvosi missziói társulat részéről történt. Amerikai földön az első ilyen társulatot Dr. Dowkount New-Yorkban még csak 1878-ban alapította. Ez később egyesült a Csikágóban fennálló amerikai orvosi missziói főiskolával. Eddig 177 missziói orvos került ki ebből az intézetből.

Ha összehasonlítjuk az angol kiképzést az amerikaival, azt látjuk, hogy a leendő angol missziói orvosok az egyetemes orvosi *állami* kiképzésten kívül, teológiai tanfolyamok által a missziói hivatásra még különös képesítést is nyernek, míg az amerikaiak *maguk* veszik kezükbe a teljes orvosi és evangelizatori nevelést. 1908-ban 433 amerikai és 425 angol missziói orvos állt az evang. misszió munkájában, köztük 153 amerikai és 152 angol nő. Ezekhez jön még 18 német, 10 skandináv, 5 hollandi és 5 francia orvos. Összesen 894.

Németországban Dr. *Christlieb* keltette fel az érdeklődést az orvosi misszió iránt, ki a német evang. missziói egyesületekhez s az orvostan-

hallgatókhoz 1879-ben erre vonatkozó felhívást intézett. „Orvosi misszió“ c. könyvét 16 évvel később Dr. med. *Feldmann* a legujabb időig kiegészítette. 1885-ben a *bázei*, 1889-ben a *rajnai missziói egyesület* küldte ki első orvosait. 1900 körül különböző missziói egyesületekhez való csatlakozással 9 orvosi melléktársulat alakult, mely német missziói orvosi társulatok közös érdekeik képviselete érdekében Halleban Dr. *Hausleiter* elnöklete alatt egymással szövetkeztek. 1906 november 15-én a legrégebbi ilyen társulat, a stuttgarti, kezdeményezésére ez a „Német orvosi missziói intézet“ mint egyesület megtartotta alakuló gyűlését. Az intézetet *Tübingen*ben létesítették. Igazgatója Dr. *Fiebig* orvos, ki előbb a holland kormány szolgálatában Holland-Indiában sok, a tropikus betegségekre vonatkozó tapasztalatot szerzett. A tübingeni intézet a leendő német missziói orvosoknak jobb kiképzést akar nyújtani s a misszionáriusoknak a samaritanusi szeretet gyakorlására utmutatást kíván adni.

A missziói orvosok szükséges voltáról nem kell sok szót vesztegetnünk. Hogy a vad népek közegészségi és orvosi tekintetben mily szomorú viszonyok között élnek, az könnyen elképzelhető. De még a pogány kulturnépek sem állnak e téren semmivel sem jobban. A modern orvosi tudomány ma már lehetővé teszi, hogy számos betegség csirájában elfojtassék s terjedésében akadályoztassék, a sebészet fényes eredményekkel dicsekedhetik s minden nagyobb községben modern berendezésű kórházak vannak — a művelt Nyugaton. De vajjon csak a mi számunkra foglaljuk-e le a kulturának eme áldásait? Hiszen a pogányok is a mi Istenünk teremtményei. Nos a missziói orvosok egy azon szeretettel gondozzák az összes betegeket, betegségekre, állásukra, vallásukra való tekintet nélkül, s a szeretetnek eme beszédét megérti mindenki. Emellett távol van tőlük minden lélekvadászat. A missziói orvos nem misszionárius, amint a misszionárius viszont nem orvos, jóllehet ezek is bizonyos orvosi ismeretekkel bocsáttatnak utnak a missziói intézetekből.

Arra a kérdésre, hogy a missziói orvos egyuttal misszionárius is legyen-e, különbözőképen felelnek. A németek tagadó választ adnak. Szerintök az orvosok a misszióknak csak segéd munkásai. Nem látnak bennök evangelistákat, de azt sem helyeslik, ha a missziói orvosok vallásilag közömbösek. Legyenek a kórházaknak mintegy evangélikus családtyái. Az angolok e tekintetben másként gondolkodnak. Ők a missziói orvost is misszionáriusnak tartják, aki a missziói mezőre mint evangelista nyer kiküldetést.

A missziói orvosok munkája különböző irányban termi áldásos gyümölcseit. Összeköttetést, érintkezést létesít a pogányokkal, a bizalmatlanságot bizalmassággá változtatja, alássa a babonát és büvölést, háladatosságot ébreszt a pogány népben, a missziói állomásokat, melyeken missziói orvos és kórház van, művelődési központokká avatja, emeli a nép erkölcsi színvonalát; az orvosnők javitanak a pogány nők helyzetén. Az orvosi tudománynak és az anthropológiának a missziói orvosok az egész világból folyvást új anyagot szolgáltatnak. Körülbelül 400 kórházat és 800 poliklinikát tart fenn ma az evang. misszió. Az áldás, melyet ezek az intézetek árasztanak, kiszámíthatatlan.

Diakonissza-állomás Iglón.

Megható és lélekemelő ünnepélynek volt színhelye okt. hó 24-én az iglói ev. templom. Ekkor teljesedett be a gyülekezetnek, de különösen a Diakonissza-Nőegyesület minden egyes tagjának hő vágya: a vasárnapi istentisztelet keretében ünnepélyes módon vezették be a gyülekezetbe az első diakonisszát, *Lenk Zsófia* nővért.

Tehát végre megérkezett, akit annyira vártunk, aki után már annyira vágyódtunk. S nem jött egyedül; elkísérte őt a pozsonyi anyaház vezetősége: lic. *Schmidt K. J.* pozsonyi lelkész és *Billnitzer Mária*, az anyaház főnöknője. S eljöttek az ünnepélyes alkalomra a közelben levő nővérek valamennyien, ki csak néhány órára, ki egész napra, ahogyan elfoglaltsága engedte. Itt volt az öt lőcsei, a két eperjesi és a késmárki nővér, s igazán megható volt a menet, amint a nővérek a lelkészlaktól a lelkészektől vezetve és a Nőegyesület elnökségétől kísérve a templomba vonultak, hol a zugó orgona hangjai örömteljesen üdvözölték a belépőket.

A rendes ének és oltári istentisztelet után dr. *Walser Gyula*, helybeli lelkész, az alkalmi ünnepi beszéd bevezetésében méltatta a gyülekezet áldozatkészségét, mely nemcsak a szomorúság, gyász és szenvedés napjaiban, a nyitott koporsó és a frissen hantolt sir fölött nyilatkozott meg, hanem az öröm és boldogság perceiben is eszébe juttatta az Istentől különösen megáldottaknak elhagyatottan szenvedő felebarátaikat.

Utána lic. *Schmidt* lelkész adta át egy a nála jól ismert szónoki hivel elmondott klasszikus beszéd kíséretében a nővért a gyülekezetnek, kérve, hogy ne csak azt a szeretetet tartsa meg iránta, amellyel várta és fogadta, hanem hogy ezentúl fohászaiba is zárja azt, aki neki legjobb tehetségét, egész lényét és életét áldozni fogja. Fejtegette aztán a diakonissza-intézmény igazi lényegét és bizonyította annak igazi keresztény voltát.

Utána a helybeli lelkész még néhány szívből fakadó szóban köszöntötte meg a pozsonyi anyaház vezetőségének szívességét, hogy elkísérte nővérünket hozzánk, és megígérte a gyülekezet nevében, hogy amennyire csak lehetséges, támogatni fogja a mi kedves nővérünket nehéz munkája teljesítésében.

A szokásos ünnepi karénnel és liturgiával véget ért a megható ünnepség, mely még fokozta az igen szép számban megjelent hívek szívében az érdeklődést a nemes ügy iránt. De a gyülekezet csak nem akart oszladni, mindenki tudni akarta, melyik nővér a miénk, mindenki szeretne volna meleg szeretettel üdvözölni, mindenki akart volna vele kezét szorítani.

Istentisztelet után a Nőegyesület elnöksége, a lelkészek és a nővérek elkísérték Zsófia nővért új otthonába, melyet a nőknél megszokott finom tapintat és izlés mennél kényelmesebbé és kedélyesebbé iparkodott tenni. Az egyesület elnöknője, özv. *Senger Endrené*, meleg szavakkal adta át a szobát új tulajdonosnőjének, kívánva neki, hogy fáradságos és nehéz munkája után a jól megérdemelt pihenés csendes órái alatt jól érezze magát

benne, annál inkább, mert alig van tárgy a szobában, mely nem a szeretet-
teljes adakozás megnyilatkozása lenne . . .

És aztán ez a szép ünnepnap is elmúlt. Megkezdődött a hétköznapi
élet minden munkájával és fáradságával. Zsófia nővér is mindjárt meg-
kezdte nemes működését. Ellátogatott a szegények és szenvedők hajlékaiba,
nemcsak lelki vigaszt csepegtetve hívő lelke mélyéből a megsebzett szivekbe,
hanem a Nőegyesület jótékony voltaához hiven anyagi segítséget is nyújtva
a legnagyobb nyomor esetén.

Az áldozatkész hittestvérek pedig továbbra is leteszik adományaikat a
legnemesebb módon megnyilatkozó felebaráti szeretet szent oltárára; ennek
— azt hiszem — legjobb bizonyítéka a múlt hét, mikor különböző helyekről
és különböző okokból 94 koronát juttattak gyászoló és örvendező hittest-
véreink alapunk gyarapítására.

A Mindenható kísérje bőséges áldásával Zsófia nővér itteni működését
is, hogy igazán azzá legyen gyülekezetünkben, aminek szeretnők: a gyöngék
támasza, a szenvedők gyámolítója, a lelki betegek gyógyítója, a haldoklók
bátorító és a gyászolók vigasztaló anyyala.

Adja az Ég, hogy így legyen.

K. I.

Irodalom.*)

Karácsonyra a német könyvpiacra legujabban megjelent három igen
értékes könyvet ajánlhatunk olvasóink figyelmébe, melyek mind *Fr. Bahn*
kiadásában jelentek meg s nála kaphatók (*Schwerin in Mecklenburg*).

1. *Dietrich Vorwerk: Kann auch ein Pastor selig werden? Ernste Gedanken für Seelsorger und alle, die an anderen Seelen arbeiten.* 2. Kiadás.
— Ára 1'80 márka. A lelkésznek hivatása, hogy a reabizott nyáját haza
vezesse, oda, ahol vége szakad annak a nyugtalanságnak és honvágynak,
mely a hívő emberek szívét itt a földön eltölti. De vajjon a lelkész is
bejuthat-e az ígéretnak ama földjére, vagy miként Mózes, csak távolról
láthatja, de oda be nem mehet? Erre a kérdésre akar megfelelni e
könyvnek szerzője, még pedig úgy, hogy a könyvnek minden sora bizony-
ságot tesz szerzőnek korunk áldásos és áldatlan viszonyainak alapos
ismeretéről s ama lángoló szeretetéről, mellyel pályája, — a lelkészi pálya
s kartársai iránt viseltetik. A könyv nagy feltűnést keltett s nem ok
nélkül, mert aki egyszer kezébe veszi, le nem teszi mindaddig, míg végig
nem olvasta, feltéve, hogy komolyan veszi hivatását. A téma olyan, hogy
kifejtése, bár szúrós tövisekkel teljes, mégis hálára kötelez mindenkit, ki
lelkészi hivatalt visel. Szerző nem tagadja ugyan, hogy vannak *megettért*
lelkészek is, de azért nem kevésbé ezekhez is fordul, mivel, mint Péter
apostol példája mutatja, ezek is ki vannak téve az elesés lehetőségének.
A megettérésen kívül az igaz ösvényen való *megmaradásra* is van szükség,
mint mindenkinél, úgy a lelkésznél különösen. Ezt annyival inkább ki kell
említeni, mivel annál, aki hivatva van másoknál a megettérést létrehozni,
úgy a megettérés, mint a megmaradás is különösen nehéz, de ha egyszer
bekövetkezett, jótékony hatása érezhető lesz a lelkésznek minden működésén,
hivatalos és magántéren egyaránt. — Minden evangélikus keresztény, a

*) Ezen rovatban rendszerint csak a szerkesztőséghez beküldött könyveket ismertetünk.

lelkész is, két világnak polgára, ezáltal életében bizonyos feszültségi viszony támad, melyet ki kell egyenlíteni: hit és korszellem nem lehetnek egymásnak ellenségei. Igaz, hogy korunk szelleme úgy elméleti, mint gyakorlati, és esztétikai oldaláról sok tekintetben akadályt képez az üdvözítő hitre s a lelkészek működésére nézve, amennyiben részint a természettudományok, a modern történelem és a gyakorlati lélektan, részint az anyagiság és alanyiség, valamint az érzelmi rajongás és a túlzásba vitt alaki érzék az embereket elterelik attól, ami egyedül a szükséges dolog, de érzékeinkkel fel nem fogható. De viszont el kell ismerni, hogy e szellem jellemében nagy áldás is rejlik. A természettudomány azzal szolgál a hitnek, hogy tekintetünket a természetre irányítja, mint az Isten kijelentésének színhelyére, a történelem Jézusnak belső dicsőségét tárja fel előttünk s a modern lélektan — a test feltámadásában való hitet erősíti. — De a napnak végtelen fényét nem adja vissza a planetárium gyertyavilága. Ily kivonatos rövid ismertetés nem adhat hű képet az ismertetendő műről. Itt a jelszó: tolle, lege — vedd kezedbe és olvasd el magad. De — aztán szíveleljük is meg, amit olvasunk. Igen, lelkész is üdvözülhet, de csak az, aki olyan, amilyennek a könyv szerzője kívánja.

2. *Hedwig Andrae: Kindertränen. Eine Geschichte aus dem wilden Kurdistan.* — Ára: 90 pfennig, kötve 1 márka. — A sok kiadás, melyet e könyvecske megért — immár a 15-ik! — eléggé bizonyítja a benne elbeszélte történetnek érdekes és tanulságos voltát. Néhány örmény gyermeknek szívet repesztő sorsát ismerteti a szerző oly melegséggel s gyengédséggel, hogy az olvasó önkénytelenül is részvétre gerjed azon sokat szenvedett hitsorsosainak iránt, kik oly gyakran súlyos üldöztetésnek vannak kitéve keresztény hitük miatt. Ha valaki, akkor az örmény nép érdemes minden keresztény ember leghathatósabb támogatására. Aldozzunk tehetségünk szerint mi is e szegényekre!

— *M. Rüdiger: Um des Glaubens willen. Vier Erzählungen aus der Reformationszeit.* Ára 1.20 M., kötve 2 M. E könyvecske igen alkalmas arra, hogy erősítse evangélikus hitünkhöz való szeretetünket és ragaszkodásunkat. Az első elbeszélés tárgya Zütpheni Henriknek, a negyediké az istenfélő Anna du Bourg párizsi tanácsosnak vértanúsága. A második történet elbeszéli az evangélikusoknak Kenzingen városából 1524-ben történt száműzetését és Strassburgba való letelepítését, a harmadik Jansz Graswinkel delfti orvosnak áldásos működését. Csupa nemes evangélikus alakot rajzol az ismert nevű író és megkapó és kedves epizódokkal élénkíti történeteit. Bárcsak a *Luthertársaság* is ilyen könyveket nyujtana népiünknek?

— A „*Neue kirchliche Zeitschrift*“ (megrendelhető a „Deichert'sche Verlagsbuchhandlung“-nál Leipzig, Königstrasse 25. I. Előfizetési ára 1 évre 12 márka = 14.40 korona) XX. évfolyamának 7—11. számai méltóan sorakoznak az előbbiekhez. Az újabb tanulmányok: *Kalvin mint egyházszervező.* A reformátor születésének 400. évfordulójára írta *Baum* müncheni lelkész. — *Pál mint lelképásztor;* írta *Scholtz* szuperintendens. — *A Pálról való régi és újabb felfogás* Lic. Dr. *Weber* hallei magántanártól. — *Pál és Jozefus.* Irta Lic. Dr. *Hönnicke.* — *Jogos-e a korszerű predikációnak követelése s hogyan teljesíthető az jelenleg?* Irta *Peters* loccum-i lelkész. — *Luthernek az 1515/16 évből való ujonnan felfedezett kommentárja a római levélhez.* Irta Lic. *Braun* Vilmos lelkész. — *Nietzsche „Herrenmoralja“ és a keresztény erkölcsiség,* *Hilbert* lelkésztől. — *Az egyházi művészet ápolása a jelenben.* Irta *Elster Márton.* — *Posthumus Henrik thüringiai gróf mint Isten igéjének és Luther tanainak hű követője.* Irta Dr. *Vollert* gimn. tanár. — *Arndt E. M. egy hitvallása.* — *Genesis 49-ből vett jövendölési bizonyíték az ősegyházban.*

Irta *Bonwetsch* göttingeni tanár. — *Theocentrikus theológia*. írta *D. Nösgen* rostocki tanár. — E jeles folyóirat Németország lutheránus tudósainak legkiválóbb organuma.

Protestáns papok és hitoktatók zsebnaptára az 1910. évre.
Szerk. *Vértési Zoltán*. Ara kötve 1 kor. 20 fill. — E zsebnaptár második évfolyama immár oly alakban és tartalommal jelent meg, hogy képes leend a külföldi efajta termékeket kiszorítani. Ez évfolyamban szerkesztő az egyes rovatokat s az anyakönyvi bélyegilletéki szabályzatot kibővítette s a naptárt a lelkészek számára hasznos utasításokkal, valamint a fontosabb egyház-politikai törvények s curiai döntvények ismertetésével kiegészítette. A hitoktatókra való tekintetből igen helyesen az előző év utolsó 4 hónapját is felvette a naptárba, mely idei alakjában már csak a legnépesebb gyülekezetek élén álló lelkészek igényeinek nem felel meg, mert azok részére egyes rovatokat még bővíteni kellene. Egyes rovatok egyébként is bővítésre szorulnak. Így a keresztelési-temetési- s esketési adatok bejegyzésére való rovat. A protestáns egyesületek sorába felveendő még a Luthertársaság, a magyarhoni ág. h. ev. misszióegyesület stb. is, még akkor is, ha, amint látszik, a naptár mindkét protestáns egyház lelkészei számára készült. — A zsebnaptárt, mely *Vértési Zoltán* lelkésznel *Magyarbóly* (Baranyamegye) kapható, melegen ajánljuk.
Sch—t.

Egyházi élet.

Belföld.

— **Uj egyházi év** kezdődött advent első vasárnapjával. A kereszténység ezzel a várakozás időszakába lépett. Az egyház esztendejét tudvalevőleg a mennyei kegyelem napjának felkelésétől számítja. Az egyházi év különböző részei és kimagasló pontjai magában a templomban is kifejezésre jutnak a liturgiai színek megválasztásában, amelyeknek jelentése persze napjainkban sokak előtt ismeretlen. Már ósrégi a szokás, hogy az egyházi év különböző szakaszaiban különböző színű oltárterítőket használnak. Advent első vasárnapjától karácsonyestéig *lila* az uralkodó szín; karácsonyestétől vízkeresztig *fehér*; vízkereszt utáni első vasárnaptól szeptuageziméig *zöld*; szeptuagezimétől virágvasárnapig ismét *lila*. A nagyhétben a *fekete* szín használatos, husvétől pünkösdig a *fehér*, pünkösdtől a Szentháromság vasárnapjáig a *piros*, a szentháromsági időszakban ismét a *zöld*, a bűnbánati ünnepen (Busztag) a *lila*, a halottak napján (egyházi év utolsó vasárnapja) természetesen a *fekete*. — Elődeink ezen színek mindegyikéhez mély értelmet fűztek. Így pld. a lilaszín *alázatosságot* és *bűnbánatot*, a fekete *mély gyászt*, a fehér *ártatlanságot* és *szent örömet*, a piros *Istennek forró szeretetét*, a zöld mint az egyházi év alapszíne az *örökélet reményét* jelenti. — Advent első vasárnapjával megkezdődött az egyházi évnék ünnepi fele, vagy az „Ur félévé“, mivel ez a Megváltónak személyét és művét állítja elénk. Ez a szentháromság vasárnapjával végződik. Szentháromság vasárnapjával kezdődik aztán az egyházi év ünnepnélküli fele, vagy „az egyház félévé“. Régi egyházi énekköltőink az adventi időt számos egyházi énekben megénekeltek, melyek közül nem egy az evangélikus énekirodalom legjobb gyöngyei közé tartozik.

— **A magyarhoni ág. h. ev. misszióegyesület** *missziótanácsa* november 18-án Budapesten látogatott ülést tartott, melynek jegyzőkönyvét legközelebb egész terjedelmében közöljük. Az elnökség jelenthette, hogy a misszióügy egyházunkban az egyesület megalapítása óta szép fejlődésnek indult s az eddigi bevétel a pénztáros előterjesztése szerint máris közel

4000 korona. Legujabban *Hofbauer Pál* veszprémi esperes, bakonyszentlászlói lelkész lépett be 100 koronával alapító tagnak. A rendes és alapító tagok részére *díjtalanul* megszereztük és megküldtük a Lipesei Misszió tartalmas és nagyértékű 90-ik évi jelentését. Aki tévedésből nem kapta volna meg, az forduljon érte az egyházi elnökhöz. Az alakuló közgyűlésről kiadott „Emlékkönyv“-ből, melyet a tagok szintén díjtalanul kaptak meg, legutóbb Kovács Sándor pozsonyi theol. akad. tanár adott el 30 darabot, buzgóságával nagy hálaára kötelezve le az egyesületet. Mivel az Emlékkönyvből még vagy 100 drb. van raktáron, kérjük egyesületünk barátait, szíveskedjenek azt az ügy érdekében ismerőseik között terjeszteni, hogy legalább az előállítási költségek megtérüljenek. Örömmel jelenthetjük, hogy *Roth Henrik* missziói növendékünk katonaiugye is kedvező elintézészt nyert. Dr. Schwarz misszióigazgatótól erre nézve a következő értesítést kaptam: „Van szerencsém Önnek jelenteni, hogy egy „Roth Henrik“ névre érkezett levelet itt a levélhordónak elnőzéséből azzal adtak vissza, hogy „Henrik“ nevű növendék nincs intézetünkben. Ez a levél pedig a behívó lapot tartalmazta. Ennek következtében Roth katonaszökési gyanuba esett és távollétem alatt rögtön haza kellett utaznia. Időközben azonban a berlini szász követ közbenjárása az ottani osztrák-magyar katonai meghatalmazottnál azzal az eredménnyel járt, hogy Rothot 2 évre fementették a szolgálat alól s akkor is csak 8 hétre kell majd bevonulnia. Erről ezrede táviratilag értesített bennünket, de sajnos egy nappal későn. Roth már elutazott volt s tegnap éjjel tért ismét vissza. Így tehát hiábavaló utiköltség merült fel, de ami fő, célunkat elértük.“ Olvasóink bizonyára velünk együtt örülnek ezen hírek s adnak hálát Istennek, hogy ebben az ügyben is így várakozáson felül megsegített. Talán akad olyan is, aki némi adománnyal hozzájárul az utazásból felmerült költségek megtérítéséhez. — Most, hogy az adventi idő beköszönt, itt van a felolvasások, vallásos estélyek főszeszónja, kérjük ügyünk barátait, hogy ne felejtkezzenek meg a misszióról. Talán lehetne minden gyülekezetben egy egyesületünk javára tartandó gyűjtéssel összekötött missziói ünnepélyt rendezni. Ugy szintén tartunk a közelgő **vizkereszt ünnepén** minden gyülekezetben, offertóriummal összekötött *missziói istentiszteletet*. Ahol pedig még ezévről vannak missziói adományok, azokat kérjük december 15-ig pénztárosunkhoz, *Broschko G. A.* lelkész, Budapest, IV. Deáktér 4. beküldeni. Végül megemlítjük még, hogy egyesületünk jövő évi közgyűlése s a vele összefüggésben tartandó II. országos evang. missziói ünnep Budapesten lesz. A részleteket erre nézve idejében közöljük.

— **Dr. Masznyik Endre** annak kijelentésére kért fel, hogy ő a lapunknak immár két számában közölt kérdéseket tanév megnyitó beszédében tisztán *elvi* szempontból tárgyalta, *minden egyéni vonatkozás és sértő tendencia nélkül*, mely felszólításnak készséggel teszünk eleget.

— **Az egyetemes gyűlés** ezidén a rendesnél is több érdeklődőt vonzott a fővárosba: mindenki kíváncsi volt az egyetemes egyház sokba került új épületeré, melynek imatermébe volt a közgyűlés összehíva. De bizony csaknem jobb lett volna otthon maradni. Az egyetemes felügyelő, ki az előbbi években örült a közgyűlés nagy látogatottságának, mert abban az egyház ügyei iránti érdeklődés jelét látta, ezuttal kitéssékelte azokat, akiknek nem volt megbízó levelük vagy legalább jegyzőkönyvi kivonatuk az ülésteremből a karzatra s dr. *Sztehlo Kornél* ügyész, aki pedig mint az építési bizottság elnöke egyrészt maga az oka, hogy a terem olyan kicsiny, a kerületek küldési jogának korlátozásával akart a bajon segíteni. No, de lett is erre olyan kavarodás, hogy egyházi épületnek *ilyen* használatba vétele még alig volt, mióta áll a világ. De különös eljárás is divik most nálunk. Hiszen az egyetemes felügyelő talán csak megnézte már előbb is a ternet

s így tudhatta, hogy az nem lesz elég nagy a résztvevők befogadására. Miért nem figyelmeztette tehát erre előre egyházi lapjaink útján, vagy legalább az előértekezleten a gyűlésen részt venni akarókat? Egyáltalán nem is illik össze egyházunk demokratikus szellemével, hogy az egyetemes felügyelő annyira elzárkózik egész éven át az egyház közönségétől és megszólván semmi tekintetben sem szolgál irányítással, tájékoztatással, utbaigazitással. Ezen kevés előrelátásra valló legutóbbi eljárás következtében sokan, az ország legtávolabbi vidékéről is feljött egyháziak és világiak, jogos felháborodással tároztak, azt hangoztatva, hogy őket ugyan nem látja többé az egyetemes közgyűlés. Talán csak nem óhajtják azt elérni, hogy ilyen módon az a kis ellenőrzés is, melyet a közgyűlés évenként legalább egyszer gyakorol még korlátoztassék? Mert ha igen, úgy szüntessék meg előbb tényleg egyháznak preszbyteri szervezetét s állítsanak az ügyek élére konzisztóriumot. Mig azonban egyházunk jelen alkotmánya van érvényben, addig tiltakozunk az egyháztagok szabadságának ezen és minden hasonló korlátozása és megnyirbálási kísérlete ellen!

— Utasítások az egyházi tisztviselők részére a vegyes házasságok dolgában. Ez a címe annak a javaslatnak, melyet az egyetemes közgyűlés, az egyetemes jogügyi bizottság előterjesztésére, mintegy a „ne temere“-re s a „provida constitutio“-t kísérő r. kath. püspöki levelekre adott válaszul, egész terjedelmében változatlanul elfogadott. Nem habozunk kijelenteni, hogy ezen utasítások sok értékes intézkedést tartalmaznak, s ha lelkészeink mindenütt hiven betartják, talán korlátozhatjuk némiképen a vegyes házasságok révén egyházunkat oly nagy mérvben érő veszteséget. Igen helyes, hogy legfőbb egyházi közigazgatási hatóságunk *jellemtelenséggel* vádolja azokat, „akik önmagukat vagy gyermekeiket feláldozzák oly vallásnak, mely saját jobb meggyőződésük szerint téves“ és a gyülekezet és hívek „közmegevetésre“ méltónak ítéli azt, aki netalán világi előnyökért ad reverzalist a róm. kath. egyház javára s ezzel kockáztatja lelke üdvőségét. Helyes és magától értetődő az az intézkedés is, hogy aki egyházunk kárára adott téritvényt, az egyházunkban *semmineműi tisztséget* nem viselhet, tehát természetesen pld. mások gyermekénél a keresztszülei tisztséget sem. Legfőbb ideje, hogy végre kimondatott, hogy a lelkész az ilyen árulóktól az *egyházi esketést* is tagadja meg, nehogy az ilyenkor talán kijáró nagyobb stóla reményében az oly sok visszaélésre felhasznált ál-„szeretet“ nevében egyesek még utólag az ev. egyház áldásában is részesítsék azokat, akik előbb gyermekeiket már egy más egyháznak eladták. Jó volt kimondani, „hogy az evang. lelkész és *tanító* az állás természeténél fogva vegyes házasságra egyáltalán nem léphet.“ De hát hol maradtak az ev. felekezeti főgimnáziumi és főiskolai *tanárok*? Vagy ezek is a „tanítók“ gyűjtőneve alá tartoznak? Ez és több más kérdés is igazolja azt a panaszt, hogy az ilyen *fontos* javaslatokat nem teszik hozzászólás végett néhány héttel előbb közzé egyházi lapjainkban. A gyakorlati téren működő lelkészek alapos és indokolt hozzászólása nagyban elősegíthetné épen az ilyen a gyakorlati lelkészkedésre nagyjelentőségű utasítások tökéletesbitését. Így, aki véletlenül már itt van, az előértekezleten, más pedig épen csak közvetlenül a tárgyalás előtt jut hozzá s így bizony bajos hozzászólni, pláne olyan tárgyalás mellett, mint aminőben ez a javaslat részesült. Eleinte kimondta a közgyűlés a javaslat pontonkénti tárgyalását, aztán pedig, már a pontonkénti tárgyalás közben, *Laszkáry Gyula* ker. felügyelő azt indítványozta, hogy fogadja el a közgyűlés tárgyalás nélkül az egész javaslatot úgy amint van. Alig hisszük, hogy a dunáninneri kerület eltűné felügyelőjétől az ilyen az egyház egész jövőjére kiható nagyjelentőségű kérdések tárgyalásánál a szájkosarat; az egyetemes gyűlés sem fogadta el indítványát. Az idő

azonban haladt, az emberek egyre idegesebbek lettek, s így sok jó eszme, pld. a ref. atyafiakkal való viszonyunk szabályozásának követelése stb. bizony kárba veszett. Különben a legnagyobb baj az, hogy az utasítás azt írja csak elő részletesen, hogy mit tegyen a lelkész a *gyülekezetben*, az óriási szórványról azonban, ahol a veszély a legnagyobb, csak feltételesen emlékszik meg. Mert míg a lelkész a jelzett forrásokból az ottani veszélyezettett hívek meglátogatásához szükséges segílyt kikunyorálja, addig az ottani vegyes házasságra lépő s egyházunk kárára reverzalist adó hívünk tizszer is megkőthette a házasságot. S a legtöbb esetben nem is tudjuk, hogy van-e az illető távoli helyen hívünk vagy nincs? Csak ha az evang. önértet fel sikerül ébresztenünk az egész vonalon, mint pld. a szomszéd Ausztriában, csak ha maga a katolikus nép kezd majd nálunk is, mint ott, felébredni az álomból s szabadulni az igából, melybe a klerikalizmus hajtotta, csak akkor fog a mostani nagy veszteség nálunk is egyházunk javára átváltozni. De addig is tegye meg mindenki a maga helyén kötelességét!

Külföld.

— **A német császár leányának konfirmációja.** Október 18-án a német császári ház nagy ünnepet ült: Viktória Lujza főhercegnőnek a császári pár egyetlen leányának konfirmációját. Megemlékezünk róla, mivel eklatáns példát nyújt arra nézve, miként lehet előkelő személyen végzett egyházi cselekményt vallási tekintetből is kiválóvá és tanulságossá tenni. Nem a fényt akarjuk kiemelni, mellyel a cselekvény lefolyt, bár az sem volt tulságos, hanem arra akarunk rámutatni, hogyan szól ez alkalommal a lelkész fenséges konfirmandusához. S Dryander udvari lelkésznek dicséretére legyen mondva, hogy egyszerű szent komolysággal oldotta meg feladatát. Nem mellőzi konfirmandusának magas állását s azokat a nagy feladatokat, melyek reá várnak, de midőn ezekről megemlékezik, nyoma sincs szavaiban a szolgálóknak: Krisztushoz akarja a főhercegnőt vezetni, hogy ennek szolgáljon, ebben keresse boldogságát. (A konfirmációi beszéd, melynek alapigeje: Egy a szükséges dolog, nyomtatva is megjelent.) Említésre méltó még az is, hogy a konfirmáció alkalmával, mint minden hóhenzollerni sarj, a főhercegnő is önkészítette hitvallást tett le. Az ünnepélyes cselekményt a gyülekezet és kar énekei kísérték, mire immár megkonfirmált leányával az egész császári család az Ur asztalához járult.

Persely.

Cselekedjünk jót mindenekkel, *kiváltképen pedig a mi hitűnknek cselédeivel.* Gal. 6, 10.

1909 október 21-től november 20-ig a következő adományokat vettük:

1. **A magyarhoni ág. h. ev. misszióegyesület részére:** a löseai egyház offertóriumá 24 K 23 f. Eddigi főösszeg 248 K 98 f.

2. **A lemészárolt örmény keresztények árváinak segítésére** (l. a M. L. 9. sz. Külföld rovatának „A kaiserswerthi keleti misszió“ c. hírét): Ilauszky Sámuel Budapest 3 K, Ilauszky Ferenc Budapest 3 K. **Összesen 6 K.**

Az adományt hálásan megköszönve, lapunk perselyét továbbra is előfizetőink s barátaink áldozatkészségébe ajánljuk. **Szerkesztőség.**

Kimutatás a magyarhoni ágost. hitv. evang. misszióegyesület penztárába 1909 október havában befolyt összegekről:

a) *Alapítványok:* mélt. Véssey Sándor egyházkerületi felügyelő ur 500 K.

b) *Gyűjtések:* Scholtz Ödön lelkész-szerkesztő által a „Missziói Lapok“ útján 210*84 K.

c) *Tagsági díjak:* Tagsági díjaikat befizették az 1909. évre a következő *rendes* tagok: Lauff G. s. lk. Bpest, Raffay Sándor lk. Bpest, dr. Baltik Frigyes, püspök Balassagyarmat, Pálmai Lajos, lk. Győr, Scholtz Ödön lelkész-szerkesztő által 76 K. (és pl. Kirehknopf János,

s. lk. Bazin 3 K, Kapi Béla lk., Körmend 3 K, Halwax Gyula theol. akad. hallgató, Oroszvár 3 K, özv. Thomka Károlyné Ókórtvélyes 3 K, Evang. nőegylet Ágfalva 3 K, Draskóczy Béla Ipolyság 3 K, Brunner János, esperes Sopron 3 K, Hessler Samu, orsz. fegyintézeti lk. Sopronkőhid 3 K, Jánosy Lajos, esperes Komárom 3 K, Morhács Márton lk., Budapest 3 K, Ilaszky Sámuel Budapest 3 K, Mayer Pál lk., Iklad 3 K, Wagner Ádám lk., Ráczkozár 5 K, Steinacker Roland lk., Svedler 3 K, Scholtz Ödön lk., Ágfalva 8 K, Mesterházy Sándor lk., Nemespátró 3 K, Gyurácz Ferenc püspök, Pápa 15 K, Biskup Béla lk., Németsurab 3 K.) — Schmidt János s. lk., Ágfalva 3 K.

Budapest, 1909. november 1.

Broschko Gusztáv Adolf,

misszióegyesületi pénztáros, IV. Deák tér 4. I.

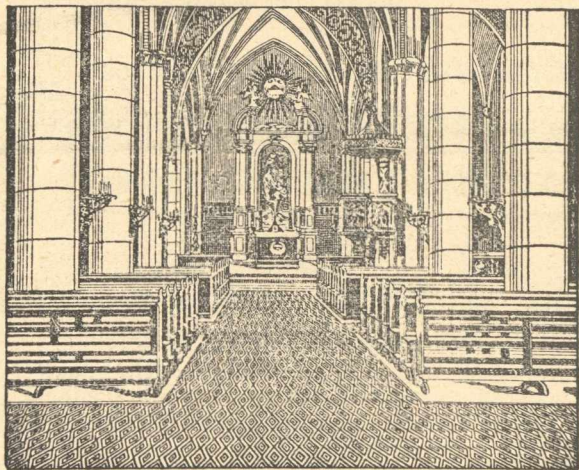
Üzenetek.

St. Gy. Fl. Sajnálom, de térszűke miatt ketté kellett szakítanom a cikket. — **T. K.-né K.** A küldött adományt a jelzett perselybe tettem. Köszönet. — **R. S. J.** A kért tudtunkkal katolikus. Azt még sem hisszük, hogy a L. T. intéző bizottsága reá bízna a könyvkereskedés vezetését. — **N. L. Sz. A. L. T.** kassai közgyűléséről a jegyzőkönyv még ma sincs a tagok kezében. Ha jól megy minden, úgy talán egy év múlva megkapjuk, esetleg pedig csak a jövő évi rendes közgyűlés után. Mindenestre különös, hogy az alapszabályok megváltoztatására, illetőleg egészen új alapszabályok tárgyalására hívtak össze rendkívüli közgyűlést, mielőtt a tagok az előbbi közgyűlés erre vonatkozó határozatáról értesültek s annélkül, hogy a tagok óriási többsége az új alapszabálytervezet előre látta és ismerte volna. Még szerencse, hogy az egyetemes közgyűlés a társaságra csaknem ráerőszakolt alapszabályokat újabb tárgyalás végett visszavetette. Az újabb, beható tárgyalás mindenestre csak előnyére lesz úgy az alapszabályoknak mint a Luthertársaságnak. — **J. S. és F. Bp.** Köszönöm az örmény keresztények árváinak segítésére küldött adományt. Bárcsak követőkre is találnánk szép példaadásokkal. Nyugodjék az Ur gondviselése az örmény árvákon s áldása az Önök adományán is.

NEUMANN RÓBERT kókuszárugyára.

WEIGSDORF (Csehország),

templomok padlójára mint különlegességet, teljes kókuszszőnyegeket szállít.

A legolcsóbb, legtartósabb és legcélyszerűbb padlótakarók, melyeknek egy templomból sem szabadna hiányozni. Legjobban védik a lábat a templomokban oly annyira érezhető hideg ellen; de diszül is szolgálnak. Az osztrák-magyar birodalomban eddig mintegy 2000 templom van velök ellátva s a monarchia minden részéből számos elismerés érkezett. — Képes árjegyzékkel, kis mintákkal és minőségi mutatóanyagokkal ingyen és bérmentesen szolgálunk.

➡ Költségvetést, tervezeteket és rajzokat, az érdekelt feleknek díjmentesen s magunkra rótt kötelezettség nélkül szállítunk. ➡

A templomunk számára szállított szőnyegek igen szépek. A kivittel a legnagyobb mértékben meg vagyunk elégedve! A fizetést megállapodásunk szerint teljesítjük.

Jagicza János, adminisztrátor Topolyán (Bács-Bodrog megye), 1909. jan. 5.

Miután a templomunk számára szállított szőnyegekkal, melyek minden tekintetben beváltak, igen meg vagyunk elégedve, a még hiányzó rész kiegészítéséül új rendelést eszközölünk.

Pechmann József, lelkész, Wien XVIII., 1908. nov. 10.

Kir. udv. műintézet templomok berendezésére.
Lüdenschaid. F. W. Jul. Aszmann, Berlin, Schützenstr. 46/47.

Ő Felsége a német császárné s több
:: fejedelmi ház udvari szállítója. ::

Oltár-, szószék- és keresztelőkő-terítők, templomi szőnyegek, urvacsorai és keresztelő eszközök, oltári feszületek és gyertyatartók, csillárok és fali gyertyatartók, beteggyónási eszközök, oltárok, szószékek, keresztelő-kövek, padok, emléktáblák, énekjelző táblák stb.

Katalogus, elismerések és árjegyzék ingyen és portamentesen.

➡ Ajánlja: 21 generális szuperintendens, 7 kir. konzisztorium, sok építész s közel 2000 hitközség. ➡

A német császárné Őfelségének védnöksége alatt álló templomépítő egyesület tagja.

Kérjük a „Missziói Lapok“ igen tisztelt olvasóit, hogy sziveskedjenek könyvszükségletük beszerzése végett *minden alkalommal, bármily csekélységre legyen és szükségük, a*

Luthertársaság ev. könyvkereskedéséhez
Budapest, VIII. Szentkirályi-utca 51/a.

fordulni. Könyvkereskedésünk *minden izében evang. vállalat*, melynek gyarapodása érdekében áll minden hitsorsosunknak.

Az egyházi irodalmon kívül szállítunk minden hazai és külföldi munkát, valamint iskolai felszereléseket gyorsan és pontosan.

Megrendeléseket *közvetlenül hozzánk* kérünk, mert **utazó-ügynököket nem tartunk.** Tisztelettel

A Luthertársaság ev. könyvkereskedése.

Amerikai Cottage-szivólegrendszerü orgona-harmoniumokait

a legolcsóbban szállít

Pajkr Rezső és Társa

Budapest, X., Delej-utca 25. sz. (Tisztviselőtelep.)

Európai rendszer szerinti harmoniumjait is ajánlja. — A remek hang, az amerikai rendszer elmés szerkezete által létrehozva, saját dicséretét zengi. Jelentékenyen olcsóbb az amerikai gyártmánynál.

➡ **Részletfizetés 8 koronától.** ➡

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve. — 5 évi jótállás. Bérmentes szállítás az utolsó vasuti állomásig.

Zongorák, pianinók, pedálos harmoniumok

mindkét rendszer szerint és minden nagyságban pontos orgonaméretekkel templomok, szemináriumok részére és mint gyakorló orgonák.

Tanerőknek s lelkészeknek külön százalékgengedmény. — Részletfizetésre minden hitelképes egyének.

